

Titlurile volumelor de poezie românească dintre 1848-1918

Prof. univ. dr. MIRCEA POPA
Universitatea „1 Decembrie 1918”
Alba Iulia

Interesul pentru poetica titlurilor a apărut la noi destul de târziu și ca un reflex a ceea ce se întâmpla în domeniu pe plan internațional, când semioticienii de la *Tel Quel* și *Poétique* defrișaseră cu rezultate practice vizibile terenul. Printre primii care au atras atenția la noi asupra acestei teme s-a numărat Marian Popa care, în cartea sa *Modele și exemple*, a produs un prim text de analiză completă asupra valorilor polisemice ale titlurilor operelor literare, cercetare extinsă apoi la numele personajelor din opera literară și la onomastică în general, de către o serie de lingviști și poeticieni. Cert e că timp de trei-patru decenii de când studiile de onomastică s-au orientat mai accentuat și spre cercetarea literaturii, acest tip de investigație a numărat câteva realizări care nu pot fi trecute cu vederea. Iată de ce, în cercetările noastre de istorie a cărții, n-am putut face abstracție de sugestiile venite dinspre aceste domenii, care pot contribui la o înțelegere mai adecvată a unor fenomene culturale mai largi, cu adânci implicații în mentalul epocii.

Așa cum s-a mai arătat, titlul unei opere literare este un tip special de text, el este o marcă de recunoaștere a unui produs lingvistic și cultural complex, care este opera literară în sine. S-a afirmat despre titlu că el nu poate avea un statut autonom, ceea ce nu mi se pare corect, deoarece titlul circulă de unul singur în texte critice diverse și are rolul de a identifica și a individualiza o operă și, de cele mai multe ori, un scriitor. În funcție de scriitorul respectiv și de dialectica gândirii sale interioare, titlul încearcă să exprime cât mai exact intenția autorului cu privire la conținutul cărții produse de el, să acopere înțelesul acesteia sau să sublinieze o anumită intenționalitate avută în vedere. De aceea, el poate avea o formă de exprimare foarte diversă,

începând cu un singur cuvânt, ajungându-se la o sintagmă sau la o conjuncție de sintagme, în mod real el exprimând un câmp semantic de sine stătător, bucurându-se de un nivel sintagmatic și paradigmatic propriu. Titlul, care de obicei rezumă într-un cuvânt sau două sensul sau ideea de bază a cărții, aparține unui câmp imaginativ la fel de larg ca și opera literară în sine, și ea produs al unei tehnici de transpunere și de adecvare la discurs. Omul trăind într-o lume semnificată, orice discurs despre sens devine implicit un discurs semiotic, produs al unei gândiri plastice atente la simbolistica și semnificația sensului transmis. *Divina Comedie* e un titlu care trimite numaidecât la Dante, *Germinal* la Zola, *Roșu și negru* la Stendhal, *Père Goriot* la Balzac, *Frații Karamazov* sau *Crimă și pedeapsă* la Dostoievski etc. Titlul unei opere a devenit uneori identic cu autorul operei, iar prin extincție poate desemna curente și direcții de gândire sau de atitudine estetică, printr-un grad de generalizare figurativă, producătoare de multiple iradierii de semnificație. Desigur că el poate fi raportat și la o experiență estetică anume, care obligă pe autor să nu repete alte experiențe anterioare care nu i-ar fi favorabile.

În esență, titlul aparține unui cumul de acte lingvistice, cu funcție de incitare, avertizare și informare. Titlul este astfel ales ca să stârnească curiozitatea cititorului, să îndemne la lectură, să șocheze, să alarmeze, să fascineze. Numai citind titlul unei cărți, cititorul trebuie să rămână cucerit de ea, să dorească s-o cumpere, s-o citească, s-o cunoască, s-o pătrundă. În general, el exprimă un simbol concentrat, o arhisemie și o polisemie născătoare de relații intertextuale și metatextuale diverse, de presupuziții culturale și contiguitate ideologică cu spectru foarte larg. Joncțiunea intertextuală care se produce la lectura unui titlu îi asigură acestuia perenitatea, funcția comunicativă și expresivă care îl integrează într-un câmp semantic mai larg sau care îl disociază de posibile disonanțe și anormalități. De aceea, multe titluri au făcut epocă în istoria literară, raportarea unor generații viitoare la ele fiind aproape obligatorie.

În ceea ce ne privește, noi suntem de părere că titlurile reflectă în bună măsură și mentalitatea operei care le-a produs. Într-o fază de culturalitate incipientă, titlul încerca să epuizeze pe cât posibil suma informațiilor despre carte, prin referințe exacte și concrete la toate compartimentele cărții. Iată doar două exemple de acest tip: *Istoria ieroglifică în douăsprezece cărți*

împărțită, așisderea cu 760 de sentenții frumos împodobită, la începutură cu scară a numerelor dezvălitoare iar la sfârșit cu a numelor streine tâlcuitoare de Dimitrie Cantemir și *Țiganiada sau Tabăra țiganilor poemation eroi-comico-satiric alcătuită în douăsprezece cântece de Leonaki Dianeu*, recte Budai-Deleanu. Nici epoca romantică nu a dus lipsă de asemenea ipostazieri cumulative. Iată, spre exemplu, titlul exact al *Pamelei* de Richardson: *Pamela sau virtutea răsplătită; suită de scrisori familiale, scrise de o frumoasă persoană tânără părinților ei și publicate cu scopul de a cultiva principiile virtuții și ale religiei în spiritele tinerilor de ambe sexe* etc. În acest fel sunt concepute și titlurile scrierilor sale de către Ioan Barac, care scrie *Istorie despre Arghir cel frumos și despre Elena cea frumoasă și pustiită crăiasă, adică o închipuire supt care se-nțelege luarea țării Ardealului prin Traian Chesariul Romaniei*, care apare la Sibiu în 1801, sau *Risipirea cea de pe urmă a Ierusalimului carea s-a împlinit după cuvântul ce s-a zis că nu va rămâne piatră pe piatră, scoasă din cartea lui Iosif Flavie pe scurt și în 9 cânturi în stihuri alcătuită*, București, 1821. Același lucru îl făcea și Vasile Aaron, și el coleg de generație cu Ioan Barac, atunci când voia să-și publice lucrările, anunțându-le în acest fel: *Perirea a doi iubiți, adică jalnica întâmplare a lui Piram și Tisbe, cărora s-au adăugat mai pre urmă Nepotrivita iubire a lui Echo cu Narțis, scrise în versuri*, Sibiu, 1807 sau *Istoria lui Sofronim și a Haritei cei frumoase, fūicei lui Aristef mai marelui din Milet* etc.

Vorbind de volumele de poezie românească de până la 1848, ele sunt încă destul de puține, iar titlurile lor nu ne spun mare lucru, fiind de obicei titluri generice, ce indică apartenența la genul literar respectiv. Gheorghe Asachi va tipări la 1832 un volum de *Poezii*; Cezar Bolliac își va aduna și el producțiile poetice sub titlul *Operile lui... Meditații*, București, 1835, urmate de volume intitulate aproape mecanic *Din poeziile lui...*, 1843; *Poezii noue*, 1847; Dimitrie Bolintineanu va publica și el un volum de poezii sub titlul *Colecție din poeziile domnului...*, București, 1847, iar Heliade Rădulescu va proceda similar cu volumul *Culegere din scrierile lui I.*

Eliade de proze și de poezie, București, 1836. Nici Grigore Alexandrescu nu iese din serie, publicând și el două volume de *Poezii* în 1838 și 1842, urmat de unul mai deschilinit, *Suvenire și impresii, epistole și fabule*, 1847. Doar Alecsandri e mai inventiv, împărțindu-și ciclurile poetice în volume botezate ad-hoc *Doine și lăcrămioare*, 1853 și *Mărgăritărele*, 1863, dar asta, după cum se poate vedea, după 1848. Costache Conachi recurgea și el la titlul generic *Poezii. Alcătuiri și tălmăciri* la 1856, iar Mumuleanu își botează primul volum, cel din 1820, *Rost de poezii adică stiburi*, urmat de *Characteruri*, în 1825. În rest, poezia românească de până la 1848 rămâne fidelă raportărilor la genul proxim și apelând mai puțin la diferența specifică.

Nici după 1848 lucrurile nu vor sta mult mai bine, mulți dintre poeții vremii recurgând la această numire generică a volumelor lor de poezii. Așa va face Andrei Mureșanu în 1862 cu *Din poeziile lui...* Hasdeu în 1873 cu *Poezii*; Matilda Cugler Poni în 1874 (*Poezii*); N. N. Scurtescu în 1877 (*Poezii*), și chiar marele Eminescu, prin mâna lui Maiorescu în 1883, care a omis să-l întrebe dacă nu poate recurge la numele volumului ales inițial de poet, cel de *Lumină de lună*. Alte titluri de *Poezii* sau *Versuri* aduc în epocă mai toți poeții importanți, cum ar fi Veronica Micle în 1887, N. Iorga în 1893, Gheorghe din Moldova în 1894, Șt. O. Iosif în 1897, Duiliu Zamfirescu în 1899, Octavian Goga în 1905, Mihail Săulescu și Elena Farago în 1906, Zaharia Bârsan în 1907, G. Rotică în 1909, Aron Cotruș în 1911, Panait Cerna în 1916.

Volumele intitulate *Poezii*, *Versuri* (sau uneori *Stiburi*) continuă să apară în număr mare și în perioada 1854-1916, putând număra acum nu mai puțin de 38 de asemenea titluri, la care adăugând cele 20 amintite mai sus, vom obține un număr de 58 de volume botezate astfel pe perioada 1848-1918. Iată și titlurile acestor volume la care facem referință: Elenco Buhu, *Stiburi*, Iași, 1854; Iustin Popfiu, *Poezie și proză*, Oradea, 1870; Maria Flechtermacher, *Poezii și proză*, Iași, 1871; Ioan Emanoil Florescu, *Poezii*, 1878; Ion Tripa, *Poezii*, Arad, 1882; Mihail S. Popovici, *Poezii*, Botoșani, 1887; N. Skeleti, *Poezii*, Bârlad, 1888; Lucreția Rudow-Suciu, *Versuri*, Sibiu,

1889; Gheorghidi de Bonachi, *Poezii*, 1890; Elena Mustea, *Poezii*, 1890; G. Antonescu, *Poezii*, Turnu Măgurele, 1891; Nicolae N. Sara, *Versuri*, 1891; I. Ioanovitz, *Versuri*, 1893; Matache Atanasiu, *Poezii*, Craiova, 1895; I. S. Spartali, *Poezii*, Iași, 1896; Ion Cristi, *Poezii*, București, 1900; Maria Cunțan, *Poezii*, Orăștie, 1901; I. C. Săvescu, *Poezii*, București, 1901; Ion. D. Dragomir, *Poezii și cântece*, Giurgiu, 1902; Petru V. Grigoriu, *Poezii*, Iași, 1904; Mihail Drăgulescu, *Poezii*, București, 1904; Gr. Stamatescu, *Poezii*, 1904; Victor Bontescu, *Versuri*, Orăștie, 1905; Radu Sbierea, *Poezii*, Iași, 1906; George Crețeanu, *Poezii alese*, București, 1908; I. Manolescu-Cazacu, *Poezii*, Bârlad, 1908; Emil Isac, *Poezii, impresiuni și senzații moderne*, Cluj, 1908; Al. Vântul, *Poezii*, București, 1908; Istar, *Poezii*, București, 1909; P. Moșoiu Alfred, *Sonete*, 1910; N. Constantiniu, *Versuri*, Craiova, 1910; Ion Chiroiu, *Poezii*, Brașov, 1911; Sim P. Simion, *Poezii lirice*, Bistrița, 1912; Al. Bran-Lemeny, *Poezii*, Orăștie, 1914; Gh. Niculescu-Grigo, *Versuri*, București, 1915; Mihail Iorgulescu, *Versuri*, Pitești, 1915; Mihail Vanda, *Versuri*, București, 1916; Al. Năsturaș-Juncu, *Poezii*, Roman, 1916.

În paralel cu păstrarea acestei tradiții scripturistice, curentul romantic și apoi decepționismul eminescian produc mari schimbări la nivelul denotației din sistemul titrologic. Accentul trece acum de pe produsul obiectual, pe sistemul subiectiv de percepere a realității, pe sentiment și pe valorile promovate de el. Lumea materială devine o proiecție a eului subiectiv, însăși creația poetică va fi legată de starea sufletească trăită de autor în procesul creației. Pentru unii creatori, poezia va fi rezultatul unor *Ceasuri de mulțămire*, ca în cazul poetului George Sion, alții vor percepe poezia ca rezultat al unor „clipe de repaus,” de reculegere sufletească. Poeziile devin acum *Mângâieri sufletești* (Gh. Boureanu, 1885), *Visuri de noroc* (Zaharia Bârsan, 1903), *Ore de distracțiune* (Al. Radu, 1888), de meditație intimă (G. Meitani, *Cânturi intime*, 1860; G. Murnu, *Gânduri și vise*, 1898).

Poezia poate fi și un produs al unor clipe de huzur, de lene intelectuală (*Când n-aveam ce face*, de Al. Candiano-Popescu) sau chiar de rătăcire (*Păcate*, de Gh. Voinea), de singurătate și angoasă (*Spleen*, de Elisa Mustea, 1893) sau chiar de sadism (*Ore de dezgust*, de Grig. R. Bossuceanu, 1854).

Există apoi numeroase titluri care vizează înțelesul poeziei ca amintire, ca *Șoapte din umbră* (Elena Farago, 1908), ca freamăt și fantezie, ca farmec al vieții, ca zbor de fluturi și clipe simțite etc. Există însă și titluri care sugerează un fel de modestie poetică (C. V. Carp, *Mici încercări de poezie*, 1866; N. Rucăreanu, *Modeste încercări poetice*, 1873) sau, în orice caz, un semn de autocontrol și încercare de autodefinire (T. Arseniu, *Mica poezie*, 1880; Gh. Boteanu, *Încercări poetice*, 1860), dar și o lipsă totală de control și exigență, botezându-și volumele *De toate* (Radu Rosetti, Rudolf Suțu) sau la modul imprecis și incontrolabil (*Câteva*, de D. Stănescu, 1862; *Câteva*, de N. Volenti, 1875; *Câte au fost*, de Cornelia din Moldova, 1916; *Câteva versuri*, de Ion Gorun, 1901 sau *Câteva clipe*, de Artur Stavri, 1910). Sentimentele sunt comunicate însă prin titluri care trimit în mod obișnuit la inimă sau la suflet. Iată câteva astfel de titluri: *Coarda inimii*, de Iacob Mureșanu, Cluj, 1891; *De-ale inimii*, de Carol Scrob, Iași, 1895; *Din inimă*, de Radu Rosetti, Iași, 1895; *Cântări pentru inimă*, de Th. Cornel, București, 1910; *Frânturi de suflet*, de Arthur Bergmann, Iași, 1918; *Suflet, inimă, putere*, de Iorgu Cernat Stănculescu, Râmnicu Sărat, 1910; *Coarda inimii*, de Basiliu Podoabă, 1908; *Stări de suflet*, de Th. Ionescu, 1908.

Poeziile care fac trimitere la sentiment dobândesc o polisemie tot mai largă, având în vedere larga gamă de sentimente trăite. Vom avea astfel *Pagini triste* la Elisa Mustea la 1899, *Gânduri uitate* la Bosnief-Paraschivescu la 1903 sau *Gând pustiu* la I. Gheorghiu-Cristești la 1904, dar și *Triste*, *Duioase*, *Diafane*, *Sincere*, *Spirituale*, *Cuvinte din inimă* sau *De inimă albastră*, *Adorate*, *Zile negre*, *De drag* etc.

Un întreg arsenal poetic este ocupat de volumele care au în componența titlului cuvintele „lacrimi” sau „suspine.” Este aici, în eflorescența unor asemenea titluri, urmarea directă a sensibilității romantice sau contactul cu poezia decepționistă a lui Eminescu. Iată câteva din volumele care conțin „lacrimi” în titlu: *Zâmbiri și lacrimi*, de Iuliu I. Roșca, în 1880; *Printre lacrimi*, de Dănuleț, în 1896; *Lacrime*, de Ștefan Cruceanu, în 1898; *Lacrimi*, de Marmin, în 1904; *Lacrimi și suspine*, de M. I. Bazavan, în 1904; *Lacrimi și clocot*, de AL. Bran-Lemany, în 1914; *Lacrimi*

pentru o piatră, de Alexe Marinescu, în 1916; *Zâmbete și lacrimi*, de N. Crainic, în 1916.

Oferim în continuare titlurile care conțin termenul „suspin.” *Suspinele silvelor*, de Victor Russu, 1872; *Suspinuri și cugetări*, de Saphir Nic. Demetrescu, 1876; *Suspine*, de Nic. P. Băiedianu, 1878; *Primul suspin*, de C. C., 1876; *Surăsuri și suspine*, de I. N. Vieroșanu, 1881; *Suspine*, de G. Mardan, 1897; *Suspine*, de Elvir, 1900; *Suspinele primăverii*, de N. Pruncu, 1863.

Durerile și clipele mohorâte sunt însă mult mai numeroase și există și alte formule de a le exprima. Iată câteva titluri care trimit la câmpul semantic al suferinței, durerilor și plângerilor: *Cântece și plângeri*, de D. Bolintineanu, 1852; *Lumine și umbre*, de D. Petrini, 1870; *Aegri somnia*, de Anton Naum, 1876; *Visuri și plânsuri*, de N. Stan, 1881; *Cântece și plângeri*, de Mihail Zamfirescu, 1881; *Nostalgia*, de Haralamb Granda, 1885; *Umbre fugare*, de C. I. Ștefănescu, 1887; *Din pâna suferinței*, de Smara, 1888; *Deziluzii*, de V. Fărcășanu, 1893; *Pagini triste*, de Elisa Mustea, 1899; *Mortua est!* (titlu vădit împrumutat din Eminescu), de Ion Băilă, 1901; *Gânduri uitate*, de Bosnief-Paraschivescu, 1903; *În orele triste*, de I. D. Parvulescu, 1905; *Trepte rupte*, de V. Demetrius, 1906; *Mângâiere și durere*, de Partenie Damian, 1908; *Aripi negre*, de Donar Munteanu, 1909; *Visări păgâne*, de Ion Pillat, 1914; *Eternități de-o clipă*, de Ion Pillat, 1914; *Candele stinse*, de V. Eftimiu, 1815; *Sărbătoarea morții*, de Aron Cotruș, 1915; *Plângeri*, de N. Băluță, 1915; *Dureri ascunse*, de I. Costin, 1915; *Zări stinse*, de Maria Popescu, 1916; *Senzații incerte*, de Geni Spina, 1914; *Ore însângerate*, de G. Dragoș, 1916; *Ex anima*, de Em. T. D. Salomeia, 1916; *Fiori*, de Isac Peltz, 1918; *File dureroase*, de I. Dabija, 1918; *Spre târziu*, de Cornelia Chiciu, 1900; *Amăgiri*, Ion Pillat, 1916; *Poemele singurătății*, de Victor Eftimiu, 1912.

Revelația etapei în materie de titluri o constituie însă marele număr de titluri din domeniul botanic-floral, titluri care introduc în componența lor cuvântul „flori.” Printr-un izomorfism la modă, florile devin astfel echivalentul produselor sufletești celor mai curate, mai frumoase și mai

demne de a exprima sentimentele omenești. Numărul lor se ridică la peste 40, iar dacă avem în vedere și titlurile care se referă la o serie de nume de flori, numărul acestora crește cu încă 11 exemple. Interesant de observat este și faptul că în acest domeniu unele titluri se repetă, autorii volumelor neresimțind obligația de a respecta prioritatea unui fapt de cultură anterior sau nefăcându-și pur și simplu probleme în legătură cu originalitatea titlului dat de ei.

Dar să vedem titlurile în cauză și să urmărim totodată interesanta dispersie a câmpurilor semantice produse de asociațiile mentale ale autorilor lor. Iată o listă aproximativă a acestora: *Floricele de primăvară*, de N. T. Orășanu, 1854; *Flori de câmp*, de I. C. Fundescu, 1864; *Florile Bosforului*, de D. Bolintineanu, 1866; *Flori pe mormânt*, de Em. Poenaru, 1866; *Flori de primăvară*, de Ioan S. Nenițescu, 1880; *Flori literare*, de Zulnia Iorga, 1882; *Flori de pe Carpați*, de Zaharia Antinescu, 1882; *Flori de toamnă*, de Teodor V. Păcățean, 1882; *Flori de Golgotha*, de Gh. Floru, 1882; *Florile inimii*, de Isaia Bosco, 1884; *Flori de spini*, de Demetru Gr. Georgian, 1885; *Flori singuratice*, de Alexandru G. Drăghicescu, 1887; *Limba florilor*, de I. C. Florescu, 1888; *Flori de tei*, de I. I. Trutzescu, 1892; *Flori de zăpadă*, de Alexandrina Mihăiescu, 1898; *Din flori*, de Isidor Bud, 1898; *Flori și fluturi*, de C. D. Aricescu, 1900; *Florile iubirii*, de Christea N. Dimitresco, 1901; *Album de flori*, de I. Danielescu, 1902; *Flori de toamnă*, de Maria Popescu, 1903; *Flori moarte* și *Flori albastre*, de Iuliu Dragomirescu, 1907; *Flori veștede*, de Alexandru G. Drăghicescu, 1908; *Floricele*, de Vasile Calmuțchi, 1910; *Flori de câmp*, de Constantin A. Giulescu, 1909; *Flori de pădure*, de Constantin A. Giulescu, 1911; *Florile dalbe*, de I. U. Soricu, 1912; *Flori sacre*, de Al. Macedonski, 1912; *Suave flori*, de Al. Vernescu, 1912; *Flori de primăvară*, de C. Zamfirescu, 1913; *Flori*, de Gh. Florescu, 1915; *Flori albastre*, de P. P. Roșca, 1915; *Flori de vis*, de Maria Ionescu, 1916; *Flori de rugă*, de Ion L. Catina, 1918.

După cum se poate vedea, obsesia florilor este aproape generală. Ea poate fi explicată în parte prin întoarcerea la bucolismul ruralist promovat de curentul sămănătorist sau la predilecția pentru „roze” a lui Macedonski,

parfumuri și senzații odorifere ale simboliztilor. Însuși capul școlii simboliste, Al. Macedonski, își intitulează unul dintre volume *Flori sacre* și dedică florilor un mare număr de rondeluri. Pe urmele sale, D. Anghel își va intitula volumul din 1905, *În grădină*, iar cel de al doilea, *Legenda funigeilor*, 1907. Există apoi, după cum s-a putut observa, anumiți poeți care își botează mai toate volumele cu sintagme legate de flori, cum este cazul lui Alexandru G. Drăghicescu, cu *Flori singuratic* și *Flori veștede* sau al lui Iuliu Dragomirescu cu trei volume din aceeași arie semantică, *Flori moarte*, *Flori albastre* și *Flori de argint*. Acestei categorii de poeți i se adaugă apoi alții, care își aleg în titlu anumite nume de flori (miozotis, brândușe, viorele, ghiocei, fragi, crini, crizanteme, garoafe, lăcrămioare, mărgăritărele, mirt etc.), în timp ce alții trimit la numele generic de „bucet” sau „roze.” Marele interes pentru „lăcrămioare” l-a dat volumul lui Alecsandri din 1853, botezat *Doine și lăcrămioare*, titlu care a fost, fără îndoială, mult imitat de urmași. Iată câteva asemenea cazuri: *Roua-n lăcrămioare*, de A. Biru, 1860; *Mirt și lăcrămioare*, de Al. Popescu, 1893; *Dor și lăcrămioare*, de Ilie Pavelescu, 1905 și simple *Lăcrămioare*, de R. Măgurel, 1912. Din aceeași arie semantică, lor li se mai pot adăuga titluri ca *Bucetul meu*, de Iosif Ion Ardelean, 1902; *Bucetul*, de Ap. P. Antoniady, 1888; *Vise și roze*, de G. Russe Admirescu, 1897; *Petale risipite*, de I. Ionescu-Cândești, 1916; *Mărgăritare negre*, de Al. T. Stamatiad, 1918, ca să nu mai vorbim de cazurile în care florile primesc un nume sau un determinativ sugestiv, cum se întâmplă în următoarele cazuri: *Miozotis*, de Haralamb H. Grandea, 1865; *Brândușe române*, de G. Tăutu, 1868; *Viorelele*, de Iulia Aricescu, 1877; *Ghiocei*, de G. C. Ioan, 1900; *Fragi*, de I. Dănuț, 1901; *Pe sub crini*, de Ion Băilă, 1901; *Viorele*, de Alice Călugăru, 1905; *Viorele*, de Viore din Bihor, 1910; *Crizanteme*, de T. Ionescu, 1913; *Garoafe roșii*, de Claudia Millian, 1914.

Un alt câmp semantic pe care îl deschide denomiția titrologică având în centru domeniul botanic-floral, este cel care se referă la frunze, arbori, crâng și luncă, codru, ramuri, muguri. Titlurile de acest tip comportă un vast proces de metamorfoză, din care câmpul imagistic iese mereu îmbogățit,

noua structurare lirică având la îndemână noi forțe de sens surpriză, cu tot atâtea devieri de la convențiile create. Să urmărim în continuare câteva asemenea titluri: *Foi de toamnă*, de N. Georgescu, 1867; *Mugurei*, de Al. G. Polihroniade, 1894; *Frunze de toamnă*, de Al. Negrișanu-Nenoveanu, 1888; *Frunze de toamnă*, de Ulysse Cariadi, 1888; *Feuilles mortes*, de B. Bossy, 1889; *Foi de toamnă*, de Radu Rosetti, 1892; *Crâng și luncă*, de T. Duțu-Duțescu, 1896; *Codru și singurătate*, de G. Crăciunescu, 1900; *Frunză verde*, de Ion Isvoranu, 1902; *Freamăt de codru*, de Emil A. Chiffa, 1902; *Ramuri*, de Zaharia Bârsan, 1906; *Muguri*, de Ștefan Bungărzeanu, 1910; *Muguri dintr-o primăvară*, de Mihail Adameșteanu, 1912; *Din țara fagilor*, de V. Huțan, 1915; *Cireșul înflorit*, de Oreste, 1916; *Frunze-n vijelie*, de Al. Negrișanu-Nenoveanu, 1909.

O altă subdiviziune pe care o putem crea în legătură cu titlurile volumelor de poezie dintre 1848-1918 se referă la titlurile care trimit la stări climatice, la anotimpuri, dar și la alternanța noapte-zi, adică la anumite momente ale ciclului solar. Ele sugerează, prin încărcătura semantică transmisă, fie stări diafane, aurorale, fie trăiri intense cuprinse de zbucium, de sentimente aprinse, de vălvățiile dragostei. Iată o serie pe care o credem reprezentativă pentru acest tip de denominare: *Zorile*, de Dimitrie Dăscălescu, 1854; *Cântecele aurorei*, de A. Costiescu, 1856; *Aurora*, de Mihail Zamfirescu, 1858; *Buchetul primăverii*, de Mihail D. Macedonski, 1862; *Nopti albe*, de Th. M. Stoenescu, 1887; *Zile negre*, de același, 1888; *Amurg*, de Traian Demetrescu, 1888; *Zori*, de Petru Vulcan, 1889; *Adieri*, de Traian Mihaiu, 1897; *Din sferi senine*, de Ion Achimescu, 1899; *Nocturne*, de D. Nanu, 1900; *Astrale*, de Nigrim-Mihăescu, 1901; *Ploaie și soare*, de N. Virgiliu Cișman, 1904; *Amurguri*, de Th. T. Columb, 1904; *Cântece de amurg*, de Al. Gherghel, 1906; *Spre primăvară*, de I. Costin, 1896; *Valuri*, de Radu Rosetti, 1900; *Diafane*, de Mihail Codreanu, 1901; *Flăcări*, de Frederic Botoșăneanu, 1902; *Stropi de rouă*, de Elena din Ardeal, 1902; *Aripi de vis*, de C. Cantilli, 1903; *Fulgi*, de N. Movilă, 1905; *Fulgi*, de Ana Conta Kernbach, 1905; *O stea și un lucefer*, de D. Jugănar Popescu, 1906; *Zorile*, de Șt. O. Iosif, 1907; *Clipe de seară*, de Andrei

Popovici-Bănăţeanul, 1907; *Cântecul vântului*, de N. Ţimiraş, 1907; *Cântecul toamnei*, de Ştefan Petică, 1909; *Flăcări năbuşite*, de I. Neagu-Negulescu, 1909; *Seri albastre*, de Lucian Bolcaş, 1910; *Văpăi*, de Constantin S. Stoenescu, 1910; *Licăriri*, de Constantin T. Stoika, 1910; *O toamnă*, de Alfred Moşoiu, 1912; *Stropi de valuri*, de Al. Iordăchescu, 1913; *Spre cetatea zorilor*, de Mihail Cruceanu, 1912; *Nopţi în zori*, de N. G. Prejbeanu, 1913; *Raze de soare*, de Nadejda B. Ştirbei, 1913; *Licăriri*, de Alexe Mironescu, 1914; *Nopţi învinse*, de D. Gh. Ionescu, 1911; *Din umbra nopţii*, de D. Gh. Ionescu, 1914; *Depart*, de Mihail Săulescu, 1916; *Adieri*, de Al. Murgăşianu, 1915; *Stropi de soare*, de Barbu Nemţeanu, 1915; *Din caietul vremii*, de Maria Cunţan, 1916; *Fluturi de azur*, de Pavel Macedonski, 1916; *Din alte zări*, de Gr. I. Perieţeanu, 1916; *Nopţile*, de N. D. Teodorescu, 1917; *Stiburi de primăvară*, de M. Petala, 1918.

În lucrarea lui Marian Popa, amintită de noi la începutul studiului nostru, cunoscutul critic atrăgea atenţia asupra unui interesant sistem de denumire titrologică şi anume circumstanţializarea de timp sau de loc, afirmând: „În jocul dintre titlu şi operă, ale cărui limite sunt ignorarea deplină şi subordonarea teoretic totală, rolul detaliului de circumstanţă, temporal sau spaţial, este de o mare importanţă. Detaliile au rolul de a limita în timp şi spaţiu cadrul operei respective; în astfel de cazuri, titlul nu este o formulă comprehensivă, totalitară, nu este un « gest închis » care să rezume cartea, dar este o tentativă de a sugera prin detaliu natura, tema cărţii.” Este de la sine înţeles că în perioada de care vorbim, numeroşi poeţi au apelat la astfel de resurse semantice spre a da cât mai multă greutate simbolică titlului ales de ei. Iată numai câteva astfel de exemple care vorbesc de o însuşite temeinică a normelor simboliste în vederea acoperirii titlului cu o cât mai mare încărcătură simbolică, cum ar fi titlul la care a apelat N. Davidescu, de pildă, *La fântâna Castaliei*, 1910, în care trimiterea la mitologie capătă o umbră de evanescenţă şi evadare în infinit, în absolutul figurativ, la fel cum o umbră de utopism imprimă titlului său şi Corneliu Moldovanu cu *Cetatea soarelui şi alte poeme*, 1910.

Dar să lăsăm să vorbească de la sine câteva titluri din această categorie: *Momente câmpeneşti*, de Paul M. Georgescu, 1852; *Danubianele sau*

Zânele Carpaților, de G. Baronzi, 1860; *Alte orizonturi*, de D. Zamfirescu, 1894; *Din anii tinereții*, de Virgil Crașmaru, 1895; *Pontice*, de Petru Vulcan, 1898 și *Lirice din Pind*, de același, în 1897; *De pe la noi*, de D. V. Păcățean; *Patriarhale*, de Șt. O. Iosif, 1901; *Din pribegie*, de George I. Christescu, 1901; *La focul rampei*, de Stymphal, 1903; *Așchii*, de Corneliu Budu, 1904; *Dobrogene*, de T. Voicu, 1904; *Poezii rustice*, de M. P. Trandafirescu, 1904; *În grădină*, de D. Anghel, 1905; *Din zilele senine*, de Emil A. Chiffa, 1908; *De prin munți*, de A. Cugler, 1909; *Ne cheamă pământul*, de Octavian Goga, 1909; *Glasul brazdelor*, de Volbură Poiană, 1911; *Odraslele de Dâmbovița*, de Delaocrin, 1912; *Din taina vechilor răspântii*, de Elena Farago, 1913; *Din umbra zidurilor*, de Octavian Goga, 1913; *Departee*, de Mihail Săulescu, 1914; *Din taina vieții*, de Eugen Ciuchi, 1915; *Din umbra veacurilor*, de Alexe Marinescu, 1915; *Din caietul vremii*, de Maria Cunțan, 1916; *Șesuri natale*, de Nichifor Crainic, 1916; *Din umbra cerdacului*, de D. Hoina, 1916, la care am putea adăuga *Spre infinit*, de Maria Popescu, 1901; *Necunoscute*, de Eustrat Calognomu, 1911; *Sub cupola de visări*, de Ion Rașcu, 1913; *Altare nouă*, de Mihail Cruceanu, 1915; *Din captivitate*, de Anghel Stătescu, 1918; *Din trecutul de iubire*, de Ioan Spiridon, 1915; *Farmecul vieții*, de Gh. Solomon, 1916; *Viața*, de Mihail Săulescu, 1916.

O altă categorie substanțială de titluri de volume de poezie din perioada de până la primul război mondial se recrutează din domeniul muzical. Autorii lor au în vedere fie un instrument muzical, fie sensul de cântec / cântare atribuit poeziei, fie o serie de elemente ce țin de tehnica interpretării. Iată câteva din aceste titluri: *Arpa română*, de C. D. Aricescu, 1852; *Armonii intime*, de Al. Sihleanu, 1857; *Cânturi intime*, de G. Meitani, 1860; *Citera*, de D. Stănescu, 1862; *Preludele*, de Haralamb D. Granda, 1862; *Muza românească*, de C. Stamati, 1868; *Coarde sparte*, de Trandafir G. Djuvara, 1884; *Acorduri lirice*, de N. N. Iancovescu, 1885; *Lira mea*, de Iosif Vulcan, 1883; *Ritmuri și rime*, de Bonifaciu Florescu, 1892; *Imnuri păgâne*, de Duiliu Zamfirescu, 1897; *Cântece*, de Romul Bortoș, 1902;

Cânturi vechi, de Riria, 1902; *Muzicale*, de Alex. C. Mironescu, 1903; *Cântece*, de Emil Szabo, 1904; *Primele cânturi*, de Ion Barseanu, 1906; *Harpegii*, de D. Karnabatt, 1907; *Primele acorduri*, de C. Ionescu-Olt, 1908; *Românțe pentru mai târziu*, de Ion Minulescu, 1908; *Cântece*, de V. Podeanu, 1908; *Carmen saeculare*, de Șt. O. Iosif, 1909; *Serenade demonice*, de Ștefan Petică, 1909; *Fantezii de trubadur*, de Arsil, 1912; *Cântece*, de Gh. Gigo-Niculescu, 1915; *Cântece de leagăn*, de Stelian Vasilescu, 1915; *Pe o harpă de aramă*, de Lazăr Samson, 1916; *Cântece fără țară*, de Octavian Goga, 1916; *Pasteluri și cântece*, de I. Cunetz, 1916; *Preludii*, de D. Nalbă, 1918; *Rugă*, de Marin I. Tomescu, 1918; *Denii*, de Ștefan I. Nenițescu, 1918.

Acordurile muzicale, legătura dintre cuvânt și muzică, ca și dintre muzică și culoare capătă importanță odată cu expansiunea ideilor simboliste la noi, când sinestezia devin la modă și când încifrarea, ambiguitatea și exprimarea simbolică sunt ridicate la rang de lege. Un număr de volume vor intra tot mai accentuat prin titlu sub incidența normelor și regulilor simboliste, noțiunea de piatră rară, de parfumuri exotice, de nume cu trimiteri mitologice, de pământuri și țări îndepărtate vor reține tot mai mult atenția spre a crea un cadru propice desfășurării unei fantezii ilimitate. În acest context, denominațiile titrologice vor trimite și înspre titluri vădit simboliste, în care numele de metale, de flori exotice sau de pietre scumpe dețin un loc privilegiat. Iată o listă modică de astfel de titluri: *Ametiste*, de Aristide Cantilli, 1897; *Bronzes*, de Al. Macedonski, 1897; *Opale și rubine*, de D. Karnabatt, 1904; *Din trâmbițe de aur*, de Al. T. Stamatiad, 1910; *Sigilii de aur*, de Ion I. Pavelescu, 1916; *Plumb*, de George Bacovia, 1916.

Legate de această mentalitate simbolistă se pot descoperi și alte titluri, care ies din gândirea comună de până atunci și încearcă să fixeze un alt mod de percepere a realității. Zborul, ascensiunea spre înalt, evaziunea în spațiu și timp, călătoria himerică, fantasmalele, propensiunea spre infinit, fantezia dezlănțuită, percepția senzitivă a realității și a irealității devin toate elemente ale unui simbol vag, de natură să proiecteze ființa umană în spațiul oniricului, al visului, al indeterminatului. Printre numeroasele titluri de volume de poezii, pot fi reținute câteva având aceste caracteristici: *Spleen*, de Al. Obedenaru,

1891; *Impresiuni*, de Elisabeta M. Z. Ionescu, 1894; *Excelsior*, de Al. Macedonski, 1895; *Surprize*, de Ioan Bălănescu, 1898; *Fecioara în alb*, de Ștefan Petică, 1902; *Embleme*, de Constantin Muchie, 1905; *Poema visului*, de D. Karnabatt, 1906; *Fantazii*, de D. Anghel, 1909; *Albastru*, de G. Tutoveanu, 1910; *Bacante*, de Al. Vițianu, 1910; *Fantoma roșie*, de O. Moiescu, 1910; *Poema celor două fluvii*, de Elena Poenaru, 1910; *Limanuri albe*, de Ovid Densușianu, 1912; *Zări albastre*, de Popescu-Polyclet, 1913; *De vorbă cu mine însumi*, de Ion Minulescu, 1913; *Impresiile unui senzitiv*, de N. Hristescu, 1913; *Himera*, de Oreste, 1914; *Statui*, de Mihail Codreanu, 1914; *Sonetele nebuniei*, de Eugen Relgis, 1914; *Inscripții*, de N. Davidescu, 1916; *Senzitive*, de Elena Poenaru, 1916; *Câinii albi și roșii*, de D. Karnabatt, 1917.

Evident, lunga serie de titluri poetice de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de al XX-lea nu se putea încheia fără a lua în considerație și un anumit număr de poezii cu caracter patriotic vădit care, desigur, poartă amprenta gestului eroic, al simțământului patriotic și al exaltării eroismului național în momente de cumpănă. Unele dintre titluri devin ușor bombastice, caduce sau exaltate, precum *Hore oțelite*, *Flori de laur* sau *Pui de lei*, dar sentimentul patriotic și coarda națională au fost dintotdeauna un mijloc de afirmare pe tărâmul artei, un mod de existență întru poezie. Vom cita de aceea acele titluri de poezii care trimit în chip vădit spre zona eroicului și a visului național. Iată o serie posibilă a unei tematici predestinate: *Poezii naționale*, de Cezar Bolliac, 1857; *Renașterea României*, de Cezar Bolliac, 1857; *Melodii române*, de D. Bolintineanu, 1858; *Buchet de simțăminte naționale*, de Mircea V. Stănescu Arădanul, 1858; *Nemesis*, de D. Bolintineanu, 1891; *Amor și Patrie*, de I. C. Drăgescu, 1869; *Doruri și speranțe*, de I. C. Drăgescu, 1871; *Ostașii noștri*, de V. Alecsandri, 1878; *Coroana României*, de Scipione Bădescu, 1881; *Hore oțelite*, de Aron Densușianu, 1892; *Cântecul neamului*, de Eugeniu Revent, 1893; *Sentinela României*, de George Bortoș, 1895; *Sentinela românismului*, de George Bortoș, 1895; *Povestea unei coroane de oțel*, de George Coșbuc, 1899; *Sunete și răsunete*, de Zaharia Boiu, 1892; *Cântece de vitejie*, de George

Coșbuc, 1904; *Frunze de laur*, de Zaharia Boiu, 1904; *Poezii române*, de M. P. Trandafirescu, 1905; *Răcnete și blesteme*, de Dumitru V. Dumitrescu, 1905; *Credințe*, de Șt. O. Iosif, 1905; *Poezii eroice*, de Corneliu Moldovanu, 1907; *Spre țărutul dreptății*, de Th. Neculuță, 1907; *Poezii lirico-eroice*, de Nuși Tulliu, 1907; *Stiburi oțelite*, de N. Vulovici, 1909; *Suflet, inimă, putere*, de Iorgu Cernat Stănculescu, 1910; *Spre ideal*, de A. Agapus, 1912; *Ispitirea de pe munți*, de D. Nanu, 1914; *Din jale și din sânge*, de Emil A. Chiffa, 1915; *Eroice*, de Mircea Dem. Rădulescu, 1915; *Patrie și libertate*, de Sergiu Cujbă, 1916; *Pentru frați*, de Cristu D. Bădan, 1916; *Poezii de răzbel*, 1914-1916, de Ieronim Hangea, 1916; *Spre drumul gloriei*, de Constantin G. Spirescu, 1917; *Țării mele*, de Apostol G. D., 1918; *Heroica*, de Ovid Densușianu, 1918; *Ardealule, Ardealule bătrân*, de Emil Isac, 1912; *Spre ideal*, de Sofia Ivanovici, 1918; *România mare*, de N. Motoc, 1918; *Însemnări din zile grele*, de Al. Netea, 1918.

Lucrarea noastră a încercat să facă un inventar complet de titluri de volume de versuri din perioada 1848 - 1918. Suntem convinși că unele dintre ele au rămas în mod fatal pe dinafară, noi înșine având la dispoziție mai multe liste cu astfel de nume, care cu greu ar fi putut intra în secțiunile amintite până acum. Intenția noastră a fost însă aceea de a sesiza schimbarea de optică scriitoricească, dar și schimbarea de mentalitate care poate fi repede reperată, căci titlurile luate în discuție produc o anumită recurență la nivel semantic și ideatic, pregătesc conștiința colectivă pentru ingredientele ideatice care circulă și se instituționalizează, creând acel saeculum, acel spirit al secolului și al locului din care se hrănește energia națională a rasei. Poezia reprezintă doar una dintre formele durabile ale unei societăți în schimbare, consfințind semnale tipice ale unei evoluții organice cu mare capacitate compensatorie.

The Titles of Romanian Poetry Books Between 1848-1918

Abstract

The interest for the meanings a title can hold is quite new in Romanian literature and among the first critics who managed the subject was Marian Popa, who laid the bases of the new researches.

The title is a special type of text; although some critics considered that it cannot have an autonomous status, its role is to individualize a work or an author; thus, it became representative for a literary work, for a person.

The title also resumes the content of a book or at least it is trying to reveal the author's intentions about the work he had created.

We may distinguish some themes in choosing titles, according to the content of the works and their meanings; there are generic titles, that suggest the affiliation to a certain literary gender. According to the Romanticism requests, the title reflects the emotions, the inside life and self-experience. The title may also suggest the solitude, some moments of wandering or even the author's humbleness etc.

There are many poets that chose to express themselves by using some words, closely connected to botanic and floristic domain. Flowers are considered to be the best way of expressing human feelings. The titles are also connected to seasons and to some moments of solar cycle.

Titles can suggest places and ages, that allow travelling around the world in any time, age or space. Many titles are chosen from the musical domain and the words refer to an instrument, a song or to the way of singing.

Finally, we have to mention an important category of titles, inspired from national spirit, patriotism and heroism; the choice is quite understandable if we consider the period the paper is dealing with, 1848-1918.